

Роль Спілкування у формуванні соціально орієнтованої особистості

Dr. Лариса Руденко – Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти – України

Ur. w 1961 r. w Połtawie (Ukraina). W l. 1981-1986 studia na Wydziale szkolnictwa podstawowego i muzyki Połtawskiej Wyższej Szkoły Edukacji Pedagogicznej. W l. 1986-1993 asystent Katedry edukacji muzycznej Połtawskiej Wyższej Szkoły Edukacji Pedagogicznej. W l. 1993-1996 aspirant na Instytucie Pedagogiki ANP Ukrainy (Kijów). W r. 1997 doktorat z pedagogiki na Instytucie Pedagogiki ANP Ukrainy. Od 1997 pracuje we Lwowskim naukowo- praktycznym centrum zawodowej edukacji Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, od 2009 r. na stanowisku kierownika działu praktycznej psychologii. W r. 2000 przyznano rangę starszego naukowego współpracownika. Zainteresowania: problematyka pedagogiki zawodowej, edukacja estetyczna, kultura komunikacji, komunikacja profesjonalna, szkolenie kulturowe specjalistów. Autor ok. 80 publikacji i artykułów z zakresu pedagogiki.

ВСТУП

Соціальне становлення особистості як продукту природи і суспільства відбувається в суспільному оточенні, що зумовлює залежність повноцінного особистісного психічного і соціального розвитку від якості контактування з іншими представниками соціуму. Під час взаємодії з ними головним інструментом, що забезпечує зв'язок з іншими людьми, а також важливою духовною потребою особистості як соціальної істоти є спілкування.

Неможливість задоволення цієї потреби приводить до того, що ізольовані від соціуму люди починають персоніфікувати предмети, різних тварин, створювати силою уяви партнерів, з якими розмовляють вголос, або занурюються в неіснуючий ілюзорний світ, відірваний від реального життя з метою пошуку свого місця в ньому. Це свідчить про відчуття самотності, яка впливає на емоційний стан і характеризується почуттям відірваності особистості

від людської спільноти, історичної реальності, гармонійної природної світобудови. Як правило, такий стан супроводжується обтяжливими стражданнями, тривожністю, депресією, внутрішньою дисгармонією, душевною кризою і навіть розпадом «Я», зумовленим відсутністю значущого інтимного смислопереживання¹. Самотність не лише викликає поганий настрій, а й спричиняє зниження активності особистості, наслідком якого є невиконання намічених цілей. Такий психічний стан людини серйозно загрожує погіршенню її здоров'я. Для його запобігання треба не просто навчитися жити у суспільстві, але й гармонізувати стосунки з іншими людьми досягти гармонії свого внутрішнього світу, що актуалізує потребу в спілкуванні² як абсолютно необхідну для здорового буття умову, без якої неможливе повноцінне формування у людини жодної психічної функції чи психічного процесу, жодного блоку психічних властивостей і особистості в цілому.

¹ Лепихова Л. А. Одиночество / Л. А. Лепихова // Психология личности: Словник-довідник / за ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – С. 82–83.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Найглибше відображення проблема людської самотності та пошуків взаєморозуміння, душевної теплоти знайшли у працях засновника філософської антропології М. Шелера та представників екзистенціальної філософії М. Бубера, Е. Гуссерля, А. Камю, С. К'єркегора, Х. Ортеги-і-Гассета, Ж.-П. Сартра, Е. Фромма, М. Хайдеггера, К. Ясперса. Проблема сутності самотності людини в соціальному середовищі у філософії пов'язана з особливостями світосприйняття, станом душі, мотивацією вчинків і самосвідомістю³.

Різні аспекти проблеми спілкування знайшли висвітлення у психолого-педагогічних і соціальних дослідженнях Г. Андрєєвої, А. Барташева, Л. Виготського, О. Дробницького, О. Киричука, О. Леонтєва, В. Малахова, В. Рибалки, І. Риданової, С. Рубінштейна, М. Скиби, В. Сухомлинського, В. Тесленка, Г. Чайки, Н. Хворостовської та ін. Фундаментальне значення у розвитку теорії взаємовідносин мають праці Б. Ананьєва, В. Бехтерева, М. Денисової, М. Касаткіна, О. Лазурського, В. М'ясищева, М. Фігуріна, М. Щелованова, в яких висвітлені загальна характеристика, структура і функції міжособистісних стосунків. Питання формування стилю міжособистісної взаємодії, готовності до особистісно орієнтованого спілкування, зокрема в педагогічному процесі, розкриваються у працях І. Бега, К. Богатирьова, В. Гриньової, А. Грись, В. Галузинського, Г. Дегтярьової, М. Євтуха, І. Зязюна, С. Карпенчук, І. Кравченко, В. Король, О. Кубрак, В. Лівенцової, Г. Микитюк, М. Ратко, Т. Ротерс, Л. Савенкової, І. Табачек, Т. Черкашиної. Взаємозв'язки соціальних стосунків із спілкуванням дослі-

джували О. Бодальов, Н. Богомолова, Р. Гительмахер, К. Дубовська, Г. Дьяконов. Окремі концептуальні положення щодо розвитку моральних якостей особистості й культури міжособистісних стосунків розроблені в наукових розвідках Ю. Азарова, А. Алексюка, О. Біди, І. Вахоцької, І. Гапійчук, Є. Головахи, В. Кременя, А. Кузьмінського, І. Піддасого, Г. Шевченко.

Опрацювання наукової психолого-педагогічної літератури у контексті проблематики щодо становлення суспільно активної особистості в теперішньому світі зумовило **мету** нашої статті, яка полягає в обґрунтуванні спілкування як важливого чинника формування соціально орієнтованої особистості, здатної до успішної міжособистісної взаємодії в сучасних реаліях.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Останнім часом високий рівень соціальної мобільності спонукає людей до встановлення і підтримування численних контактів. Але, як не парадоксально, саме внаслідок великої кількості взаємин людину починає пригнічувати тягар самотності. Це виражається у хворобливих, гострих переживаннях, які свідчать про розкол об'єктивної і суб'єктивно представленої системи особистісних зв'язків і стосунків.

Самотність глибоко пронизує особистість протягом тривалого часу, що супроводжується почуттям безнадійності, нестерпності, відірваності від спільноти, непотрібності, втрати «свого місця в соціумі», станом тривоги і страху. Людина стає роздратованою, відчуженою, охопленою комплексом провини, сумом, іноді навіть агресією, що часом веде до заперечення суспільних моральних норм. У такий спосіб переживання

² Одиночество // Краткий психологический словарь / Ред.-сост. Л. А. Карпенко; Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – Ростов н/Д: «Феникс», 1999. – С. 233.

³ Мовчан М. М. Самотність як полівекторний феномен: філософсько-антропологічний дискурс [Електронний ресурс] / Михайло Мовчан – Режим доступу: www.info-library.com.ua/books-text-11854.html.

спустошеності руйнує внутрішній світ особистості, нівелює її потаємні, глибинні надії та сподівання, викликає кризовий стан, порушуючи психічне благополуччя і здоров'я. Внаслідок цього людина заглиблюється у власний внутрішній світ з метою самоаналізу, у неї загострюється сприйняття себе як виняткової й неприйнятої іншими, що прямо веде до порушення системи міжособистісних взаємин.

Щоб запобігти виникненню почуття самотності, людині необхідно свідомо займатися саморегуляцією і самоконтролем психічних станів, а також прагнути збереження партнерських взаємин і розширення соціальних зв'язків. Міжособистісні стосунки, взаємодія не мисляться без спілкування, оскільки є системою установок, орієнтації й очікувань людей стосовно один одного. Їх сутність визначається змістом і організацією спільної діяльності, а також цінностями, на яких ґрунтується спілкування. Міжособистісні зв'язки суб'єктивно переживаються і об'єктивно виявляються в характері й способах міжособистісної взаємодії, тобто взаємних впливів людей один на одного в процесі їхньої спільної діяльності та спілкування. Як внутрішня метафізична здатність особистості, спілкування допомагає відкривати в собі почуття іншого, здійснювати їх безпосередню перцепцію. Прояви суб'єктності особистості у спілкуванні, відповідно до рівня розвитку її індивідуальних властивостей і здібностей, фіксуються в особливостях перетворювальної активності та змісті усвідомлення рефлексії своїх особистих стосунків і взаємин зі світом. Виходячи з такого розуміння суб'єкта спілкування, критеріями визначення його типів повинні виступати спрямованість, інтенсивність,

якість перетворювальної активності особистості, що виявляються в її суб'єктивних, особистісних властивостях і одночасно зумовлені ними. Фундаментальними типами суб'єкта спілкування є виділені на основі ядерного критерію суб'єктності якості перетворювальної активності особистості стосовно себе й інших, представленого в системі її стосунків⁴. Таким чином суб'єкт спілкування не лише вносить об'єктивні й суб'єктивні зміни до цього процесу і здійснює відповідну детермінацію змін особистості, а й розкривається через власну спрямованість, установки, ціннісні орієнтації, тобто через систему стосунків.

З точки зору персоналістів кредо особистісного спілкування формулюється таким чином: я існую лише тією мірою, в якій я існую для іншого⁵. На нашу думку, воно відображає об'єктивну потребу людей жити в соціумі, об'єднуватися і співробітничати один з одним. Водночас жодна спільна діяльність не може відбуватися без координації людських дій, узгодження цілей, обміну думками, формування внутрішнього світу людини, її свідомості, відчуттів, знань, що можливо лише завдяки спілкуванню. Система суспільних стосунків, у яку включена кожна людина з моменту свого народження й до смерті, формує її суб'єктивні ставлення до всіх явищ дійсності. Ця система ставлень людини до навколишнього світу й до самої себе є найбільш специфічною характеристикою особистості, більш специфічною за ряд інших її компонентів, таких, як характер, темперамент, здібності. М. Волицький підкреслює, що категорія особистості, розуміння її життєвого шляху, особливостей самооцінних ставлень дає можливість зрозуміти те, чому і як вона вибудовує певні міжособистісні стосунки, чи є самодостатньою у творенні себе і

⁴ Психология личности : учеб. пособие / под ред. проф. П. Н. Ермакова, проф. В. А. Лабунской. – М. : Эксмо, 2007. – 653[3] с., с. 305-307.

⁵ Чаплінська О.В. Самотність як характеристика людського буття [Електронний ресурс] / О. В. Чаплінська. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_56/Gileya56/F7_doc.pdf.

світу довкола неї, у який спосіб здатна протистояти соціальному тиску ззовні тощо⁶.

Міжособистісні стосунки характеризуються реальною безпосередньою або непрямою взаємодією людей, яка передбачає зворотний зв'язок. У цьому контексті вони, з одного боку, набувають характеру соціально-психологічних, зважаючи на втручання в суспільні стосунки особистого ставлення як персоніфікованої реакції партнерів один на одного, а з іншого – мають емоційну основу, оскільки виникають на ґрунті певних відчуттів людей стосовно один одного. Саме в людських стосунках виявляється глибинний зміст людського «Я» і неповторними барвами «вплітається в канву об'єктивних суспільних відносин, дозволяючи виділити особливий їх рівень – міжособистісні стосунки, які ґрунтуються на основі певних чуттів людини, що виникають у неї з приводу іншої людини, її поведінки, діяльності, позиції в суспільстві»⁷. Індивідуальну суб'єктивну спрямованість людини на іншу людину чи групу людей визначає її особисте ставлення – конкретна реакція на чесноти й недоліки партнера, його значущість для суб'єкта стосунків, яка виявляється за допомогою мови, інтонації й тону голосу, міміки, пантоміміки тощо. Ставлення також може виражатися у формі вчинку або дії. Складність процесу спілкування полягає у тому, що в ньому беруть участь як мінімум двоє учасників, кожен з яких має свій внутрішній світ, «фільтри» сприймання інформації, власні думки й цінності, зовнішні прояви, котрі можуть не збігатися. Щоб адекватно сприймати і розуміти чиєсь ставлення до себе під час спілкування, слід бути спостережливим і уважним.

Засновником психологічної теорії ставлень справедливо вважають В. М'ясищеву, який розвинув ідеї О. Лазурського про класифікацію особистостей за типами їхнього ставлення до навколишньої дійсності. Учений сформулював одне з провідних принципів положень теорії особистості у психології про те, що ставлення особистості – її потреби, інтереси, схильності – є не продуктом певних абстрактних історичних умов, а, передусім, результатом того, як вдається людині взаємодіяти з цілком конкретним для неї середовищем, і наскільки це середовище дає простір для прояву й розвитку її індивідуальності – і в предметній діяльності, і під час взаємодії з іншими людьми. В. М'ясищев визначав ставлення людини як «свідомий вибірковий, заснований на досвіді, психологічний зв'язок її з різними сторонами об'єктивної дійсності, що виявляється в її діях, реакціях, переживаннях. Вони утворюються і формуються у процесах діяльності»⁸. Найважливішими видами ставлень він вважав потреби, мотиви, емоційні ставлення (приязність, неприязність, любов, ворожнеча, симпатія, антипатія), інтереси, оцінки, переконання. Домінуючим серед них, що підпорядковує собі інші й визначає життєвий шлях людини, є спрямованість особистості. Найвищий ступінь розвитку особистості та її ставлень визначається рівнем свідомого ставлення до навколишнього світу й самосвідомістю, як свідомим ставленням до себе. Головним і визначальним для особистості є її ставлення до людей, що водночас виступають як взаємовідносини, або міжособистісні стосунки.

В основу формування культури міжособис-

⁶ Ничкало Н. Психологія для всіх і для кожного / Нелля Ничкало, Тамара Говорун // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-мет. журнал. – 2009. – № 6. – С. 197–202, с. 198.

⁷ Савчин М. В. Соціальна психологія : навч. пос. / Мирослав Савчин. – Дрогобич : Відродження, 2000. – 274 с., с. 46.

⁸ М'ясищев В. Н. Психология отношений. Избранные психологические труды / Владимир Николаевич М'ясищев / Под ред. А. А. Бодалева. – М. : Изд-во Института практической психологии, Воронеж : НПО «МОДЭК», 1995. – 356 с., с. 48.

тісних стосунків покладається принцип гуманізму і ціннісний ідеал особистості – історично зумовлений взірець моральних чеснот і пристойних манер, який впливає на формування поведінково-комунікативного стандарту. І. Зязюн пропонує за одиницю аналізу особистості обрати «динамічні особистісні смисли і розглядати їх як індивідуальне відображення дійсності, що виражає відношення особистості до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність і спілкування»⁹. Усвідомлений таким чином особистісний смисл стає ціннісним надбанням особистості, надає значущості нормам поведінки і сприяє формуванню її соціально-ціннісних якостей.

З точки зору етики спілкування трактується як форма людського буття та інтерперсональний діалог. У спілкуванні вбачають особливий спосіб існування моралі й реалізації міжособистісних стосунків і взаємозв'язків. На думку В. Саф'янова, процес спілкування детермінується і регулюється, передусім, етичними цінностями, ідеалами, принципами і нормами, а також психологічними, соціальними, естетичними і навіть фізіологічними й медичними чинниками. Але саме етичні начала, – підкреслює він, – визначають спрямованість, духовну забарвленість, ціннісну орієнтацію всіх реальних аспектів у сфері спілкування. Причому особливо відзначаються етично-формувальна й етично-регулятивна його функції, оскільки спілкування є як сферою реалізації моральних норм і принципів, так і сферою морального вибору, що дає людині можливість виразити себе, своє ставлення до оточення і, у багатьох випадках, навіть самореалізуватися¹⁰. Зважаючи на це, спілкування визнається одним із засобів досягнення людиною щастя, успіхів, опанування культури, задоволення базових

людських потреб і є інтеграційною компонентою життєдіяльності людини, її взаємодії з суспільством. Зв'язок між спілкуванням і системою людських стосунків нероздільний: стосунки, що складаються між учасниками взаємодії, формуються і виявляються у спілкуванні та впливають на багато її характеристик; спілкування, у свою чергу, реалізує всю систему стосунків індивіда, формує особистість і одночасно розвиває її в координатах соціуму.

Розгляд питання саме під таким кутом зору дозволяє стверджувати, що в процесі спілкування досягається потрібна організація, єдність і регуляція дій окремих індивідів, інтелектуальна і емоційно-тілесна взаємодія між ними (на протипагу відокремленості, відчуженості, самотності), яка сприяє формуванню спільності настроїв і поглядів, взаєморозумінню, згуртованості й солідарності, що складає культурно-комунікативну основу соціального життя суспільства. Водночас спілкування значною мірою впливає на якість соціального життя людини: психологічний комфорт учасників комунікативного процесу підтримується відчуттям задоволеності спілкуванням, а постійна незадоволеність соціальними контактами і міжособистісними стосунками створює труднощі в процесі входження особистості до соціуму.

Як найвищу цінність, заради якої розвивається суспільство, тлумачить людину гуманістична психологія. За теорією самоактуалізації А. Маслоу, самоактуалізовані люди мають загальні характерні риси: самоповагу і пошану до інших; доброзичливість і терпимість; інтерес до навколишнього світу; прагнення зрозуміти себе тощо. Г. Олпорт розглядав онтогенез людини у нерозривності її суспільних зв'язків і на цій підставі експериментально вивчав ієрархію культурних

⁹ Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості / Іван Андрійович Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості : монографія [За ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – С. 14–36., с. 15.

¹⁰ Сафьянов В. И. Этика общения: Учебное пособие [Электронный ресурс] / В. И. Сафьянов. – М.: Изд-во МГУП «Мир книги», 1998. – 164 с. – Режим доступа : <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook123/01/index.html?part=002.htm>

цінностей, на які орієнтуються різні типи людей. Згідно з концепцією логотерапії В. Франкла, рушійною силою людської поведінки є прагнення знайти і реалізувати сенс життя. Роль сенсу виконують цінності – смислові універсали, які узагальнюють досвід людства. К. Роджерс вважав фундаментальним компонентом структури особистості «Я-концепцію», що формується в процесі взаємодії суб'єкта з соціальним оточенням і є інтегральним механізмом саморегуляції його (суб'єкта) поведінки. У теорії Роджерса акцентується увага на важливості людської потреби позитивної уваги з боку себе й інших для самоактуалізації особистості. А розвиток особистості багато в чому детермінується ставленням значущих для неї людей. Психологічно доладними вважаються взаємини, які викликають в учасників почуття приналежності, переконують людину, що вона перебуває поза небезпечкою, зміцнюють її самоповагу, а в кінцевому рахунку уможливають самоактуалізацію¹¹. На його думку, позитивний вплив на міжособистісні стосунки справляє базове задоволення потреб, яке водночас сприяє особистісному зростанню людини, допомагає стати їй добрим громадянином тощо. Адже індивід задовольняє базові потреби, спираючись переважно на інших людей.

Відповідно до цих концепцій, людина стає особистістю не через перебування у стані самотності, а в процесі діяльності, взаємодії й спілкування з іншими людьми, завдяки чому засвоюється соціальний досвід і твориться власний на індивідуальному рівні. Навчаючись порівнювати себе з іншими людьми, вона виокремлює і творить своє Я.

Стосунки індивіда з різними спільнотами, до яких він належить, передбачають: по-перше, актуалізацію знання про спільноту чи особистість, з якою відбуваються взаємодія в образно-понятійній формі; по-друге, мають

певний (позитивний, негативний, нейтрально байдужий або суперечливий) емоційний відгук індивіда, що вступає у взаємодію, на групу або окрему особу; по-третє, одночасно викликають певну поведінку, ставлення¹². Ці особливості по-різному впливають на характер прояву людських ставлень: одні можуть ґрунтуватися на конструктивних засадах, а інші – деструктивно впливати на особистість. У зв'язку з цим надзвичайно важливими для соціальної орієнтації індивіда є контакти з суб'єктивно значущими для нього людьми.

У цьому контексті не слід забувати й про зворотний бік медалі. У сучасному суспільстві, яке відзначається збільшенням ролі інформації та знань, створенням глобального інформаційного простору, зростання частоти соціальних контактів і напруженості стосунків часто посилюють бажання людини відокремитися, триматися на певній дистанції від інших з метою зберегти й захистити свою незалежність. Пересиченість зайвою інформацією, постійний вимушений самоконтроль у процесі таких контактів, стримування своїх відчуттів і емоцій, необхідність «грати» певну роль у міжособистісній взаємодії стомлюють людину, вкрай загострюючи її потребу розслабитися, зрозуміти саму себе, навести певний лад в своїй душі.

Багато хто намагається позбутися цього стану шляхом спілкування з близькими, друзями, шукаючи співчуття, розуміння, іноді розраховуючи на поради тощо. Якщо ж таких стосунків немає, то брак спілкування може трансформуватися в самозаглиблення, наслідки якого виражатимуться у звинуваченні інших у своїх невдачах, труднощах, або самозвинуваченні й самокатуванні. У такому вигляді потреба спілкування з самим собою має негативний відтінок і може привести людину

¹¹ Маслоу А. Мотивация и личность [Електронний ресурс] / Абрахам Маслоу. – Режим доступа : <http://lib.ru/PSIHO/MASLOU/motivaci.txt>

¹² Сухов А. Н. Социальная психология: учебное пособие для среднего профессионального образования / А. Н. Сухов. – 2-е изд., стер. – М. : Академия, 2005. – 240с.

до агресії, психічного зриву або навіть хвороби, тому слід навчитися їй запобігати.

В інших випадках індивід починає спілкуватися з самим собою, ніби роздвоюючи власне «Я». Тобто, можемо говорити, що потреба у спілкуванні завжди переплітається певним чином із потребою в самотності (у даному контексті – спілкуванні з самим собою). Адже навіть ідеальне для особистості соціальне середовище, найдосконаліші соціальні й міжособистісні стосунки рано чи пізно починають утомлювати і відволікати від важливих для людини роздумів і справ. Слід зауважити, що коли такі роздуми і справи стосуються проблем і перспектив розвитку суспільства, то спілкування з собою на самоті набуває соціального значення і має дієтворчий характер. У такому випадку самотність слугує на користь не лише суспільству, а й людині, адже обидві сторони отримують сатисфакцію: суспільство одержує корисну дію, а людина має можливість перепочити від чисельних контактів, зайнятися конструктивним самоаналізом і зробити щось важливе для себе й інших. Такий вид самотності (у вигляді спілкування з самим собою), на нашу думку, є більш цінним і вагомим, ніж короткотермінові, поверхневі або й чисто формальні контакти із суб'єктивно не значущими людьми. Завдяки йому особистість може спостерігати свій внутрішній світ збоку, об'єктивуючи в такий спосіб його сприйняття. Таке уміння спілкуватися з самим собою, вести внутрішні діалоги, «прислухатися» до власного сумління надзвичайно важливе не лише для ухвалення зважених рішень, уникнення помилок, але й для збереження внутрішньої гармонії, духовного розвитку особистості.

ВИСНОВОК

Спираючись на викладене, можемо сказати, що людина, яка набула досвіду самозаглиблен-

ня для створення особистості, у такий спосіб дійсно може відкритися світові через спілкування – цінність і життєву необхідність, яка є невід'ємною складовою людського буття і формує людину як соціальну істоту, здатну до співіснування з подібними до себе, а також необхідною передумовою розвитку суспільства. Оскільки внутрішня самотність багато в чому зумовлює внутрішнє спілкування, особливо коли його розуміти як акт самопізнання та самостворення, діалог з власним «Я», то в такому сенсі самотність набуває позитивного забарвлення, оскільки стає підґрунтям для ефективної взаємодії у міжособистісних стосунках.

Міжособистісні взаємини реалізуються й формуються у процесі спілкування, що сприяє формуванню спільності настроїв і поглядів, взаєморозумінню та узгодженості дій, згуртованості й солідарності, без яких неможлива жодна колективна діяльність і котрі складають культурно-комунікативну основу соціального життя суспільства. Крім того, у процесі спілкування досягається потрібна організація, єдність і регуляція дій окремих індивідів, інтелектуальна та емоційно-чуттєва взаємодія між ними. Отже, спілкування – це взаємодіяльність, яка ґрунтується на потребі людини в людині, допомагає їй усвідомити свою значущість, рятує від самотності, тобто є чинником формування соціально орієнтованої особистості.

RESUME

Роль спілкування у формуванні соціально орієнтованої особистості

Розглядається співвідношення категорій спілкування і самотності у контексті формування соціально орієнтованої особистості в сучасному суспільстві. Обґрунтовується роль спілкування у процесах самопізнання й ефективної взаємодії під час міжособистісних стосунків. Особлива увага приділяється внутрішньому спілкуванню у стані самотності.

STRESZCZENIE

Rola obcowania w kształtowaniu socjalnie orientowanej osobowości

Rozpatruje się korelacja kategorii obcowania i samotności w kontekście kształtowania socjalnie orientowanej osobowości we współczesnym społeczeństwie. Zostaje uzasadniona rola obcowania w procesach poznania siebie samego oraz efektywnego współdziałania w trakcie stosunków międzyludzkich. Szczególna uwaga jest przydzielona obcowaniu ze samym sobą w stanie samotności.

SUMMARY

Role of Communication in Forming Social-Oriented Personality

The article analyses the correlation of communication and loneliness in the context of social-oriented personality formation in the modern society. The author discusses the role of communication in the processes of self-cognition and effective interaction in the interpersonal relationship. Special attention is paid to inner communication in the state of loneliness.

ЛІТЕРАТУРА

Лепихова Л. А. Одиночество / Л. А. Лепихова // Психологія особистості: Словник-довідник / за ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. - К. : Рута, 2001. - С. 82-83.

Одиночество // Краткий психологический словарь / Ред.-сост. Л. А. Карпенко; Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. - Ростов н/Д. : "Феникс", 1999. - С. 233.

Мовчан М. М. Самотність як полівекторний феномен: філософсько-антропологічний дискурс [Електронний ресурс] / Михайло Мовчан- Режим доступу : www.info-library.com.ua/books-text-11854.html.

Маслоу А. Мотивация и личность [Електронний ресурс] / Абрахам Маслоу. - Режим

доступа : <http://lib.ru/PSIHO/MASLOU/motivaciq.txt>.

Сухов А. Н. Социальная психология: учебное пособие для среднего профессионального образования / А. Н. Сухов. - 2-е изд., стер. - М. : Академия, 2005. - 240с

Психология личности : учеб. пособие / под ред. проф. П. Н. Ермакова, проф. В. А. Лабунской. - М. : Эксмо, 2007. - 653[3] с.

Чапайська О. В. Самотність як характеристика людського буття [Електронний ресурс] / О. В. Чапайська - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_56/Gileya56/F7_doc.pdf.

Ничкало Н. Психологія для всіх і для кожного / Нелля Ничкало, Тамара Говорун // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-мет. журнал. - 2009. - № 6. - С. 197-202. Савчин М. В. Соціальна психологія : навч. пос. / Мирослав Савчин. - Дрогобич : Відродження, 2000. - 274 с.

Мясищев В. Н. Психология отношений. Избранные психологические труды / В. Н. Мясищев / под ред. А. А. Бодалева. - М. : Изд-во Института практической психологии, Воронеж : НПО "МОДЭК", 1995. - 356 с.

Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості / Іван Андрійович Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості : монографія / [за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало]. - Чернівці : Зелена Буковина, 2006. - С. 14-36.

Сафьянов В. И. Этика общения: учебное пособие [Електронний ресурс] / В. И. Сафьянов. - М. : Изд-во МГУП «Мир книги», 1998. - 164 с. - Режим доступу : <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook123/01/index.html?part-002.htm>.

Сухов А. Н. Социальная психология: учебное пособие для среднего профессионального образования / А. Н. Сухов. - 2-е изд., стер. - М. : Академия, 2005. - 240с.